

4 Äventyrssporter – om upplevelse och prestation i nya sammanhang, exemplen klättring och sportdykning

Åke Nilsén

Frågan om idrottens nya former och innebörder är även i fokus i denna artikel. Utgångspunkten för studien är projektets motionsenkät, som kompletterats med kvalitativa djupintervjuer med folk som intresserat sig för extrema fysiska idrottsupplevelser, där tävlingsmomentet ersatts av en individuell riskkalkylering. Artikeln åskådliggör också en triangulerande metod, dvs där författaren med hjälp av olika typer av empiriska fakta analyserar ett föränderligt idrottsintresse, och det samhälle där ny idrottsformer uppstår.

Introduktion

Allt som oftast hörs det oroliga röster som bekymrat konstaterar att idrotten tappar aktiva, funktionärer eller rent av sin själ.¹ Frågan är om detta är riktiga iakttagelser eller om man helt enkelt letar på fel ställe utifrån en alltför snäv uppfattning om vad idrott är. Den traditionella svenska idrottsrörelsen har sina

---

¹ Se Wickman & Andersson (1995), men även RF:s egna forskningsrapporter kring olika problem i samband med det ideella arbetet i föreningarna eller ungdomens sviktande intresse: <http://www.rf.se/t3.asp?p=78028>

rötter kring förra sekelskiftet och ett folkrörelsesverige med amatörism, idealitet och folkfostran som grundpelare.² På hundra år har mycket i samhället förändrats och så även idrottens former och innehåll. Om en något vidare definition på idrott används än ett deltagande i en aktivitet som ingår i riksidrottsförbundet, nämligen avsiktlig fysisk aktivitet på fritiden, öppnar sig nya möjligheter att studera olika former för idrott och motion. Om den traditionella idrotten tappar i attraktion, så fångar nya aktiviteter upp intresserade utifrån nya förutsättningar. Dessa förutsättningar kan tänkas vara resultatet av de förändringar samhället genomgått under de senaste 100 åren.

Följande artikel fokuserar en form av aktivitet som delvis ger idrotten ett nytt ansikte: äventyrssporter. Idrotten kan definitivt sägas ha genomgått en förändring när tävlingsmomenten ersatts av risktagande och lagsporten ersatts av identitetsskapande prestationer. Artikeln vill ge en bild av utövaren och aktiviteten, vidare syftar artikeln till att problematisera förändring och kontinuitet genom att kontrastera utövarnas uppfattningar om traditionell idrott med deras syn på äventyrssporter, med fokus på klättring och sportdykning. Denna problematisering relateras till en analys av det samtida samhället. Det empiriska material som artikeln baseras på är en enkät om landskronabornas fritids- och motionsvanor från 2000-2001 (se kap. 1 och 2), ett antal fältarbeten kring sportdykning och klättring genomförda under 2005, samt intervjuer med drygt 20 utövare. Närmast kan metoden benämnas som en triangulering där ett empiriskt område belyses från flera perspektiv med hjälp av olika metoder.³

En stringent, akademisk definition av äventyrssporter finns inte och ett försök att utarbeta en sådan stöter med nödvändighet på en mängd invändningar eftersom det även är en term som flitigt används och har sitt ursprung i vardagsspråket.⁴ Äventyrssport är emellertid enligt mitt försök till en avgränsning en aktivitet vilken förutsätter praktiska kunskaper hos utövaren som en nödvändighet för att kunna kalkylera och hantera de risker som präglar de extrema situationer aktiviteten utövas i. De praktiska kunskaper som är nödvändiga erövrar oftast genom kursdeltagande där erfarna ledare förmedlar sin kunskap vidare och utfärdar certifikat eller andra mer eller mindre formella bevis på kompetens. Riskmomentet är väsentligt för själva utövandet, inte nödvändigtvis som ett självändamål, men som en konsekvens av att man vill pröva sina praktiska kunskaper och genom utövandet förbättra och utveckla dessa. Oftast sker utövandet i naturlandskapet, men det kan även ske i

---

² Se Blom & Lindroth, (1995)

³ Bryman (1997:157-160)

⁴ Ett försök gör Breivik (2004) och Arnegård (2006) ett annat.

kulturlandskapet (t ex basejump [fallskärms hoppning] från höga byggnader). Exempel på äventyrssporter kan då vara: klipp- och isklättring, sportdykning, fallskärms hoppning, basejump, skärmflygning, fri skid- och snowboardåkning, samt forspaddling. I min studie fokuserar jag undersökningsgruppen fritidsutövare. Givetvis utövas även äventyrssporter professionellt, men detta sammanhang präglas starkt av andra faktorer och drivkrafter som mediaexponering och sponsring vilket faller utanför mitt intresse.

Landskronaundersökningen

Utifrån en större undersökning av landskronabornas motionsvanor (se kap. 2) kan även vissa iakttagelser göras av utövare inom området äventyrssporter. I enkäten anges tre idrotts/motionsformer som faller inom definitionen av äventyrssporter: fallskärms hoppning, klättring och sportdykning.⁵ Av 365 besvarade postenkäter svarade 6 respondenter att de under de senaste 12 månaderna utövat någon äventyrssport mer än tre gånger. Denna grupp på sex personer utgör ungefär 1,5 % av aktiva motionärer i åldrarna 20-75 år (1 % av den totala undersökningsgruppen).⁶ Det är med andra ord en tämligen marginell förekomst.

Dessa utövare av äventyrssporter är samtliga födda i Sverige med svenska föräldrar och har en jämn könsfördelning sinsemellan, men de kan indelas i två undergrupper: dels ”de unga” i åldrarna 21-25 år och dels ”de medelålders” i åldrarna 41-56 år. ”De unga” är fyra till antalet bestående av tre män och en kvinna. Klättring utövas av två (en man – en kvinna), medan sportdykning och fallskärms hoppning utövas av en man vardera. Ingen har äventyrssport som sin huvudsakliga idrottsaktivitet utan mer traditionella former såsom fotboll, styrketräning, motionsgympa och innebandy. De utövar idrott/motion på en ansträngande till hård nivå⁷ och är aktiva inom påfallande många olika idrotts/motionsformer. Samtliga uppger minst tio olika aktiviteter och i ett fall så många som tjugo stycken. De flesta är individuella sporter, några med mer

---

⁵ Det fanns på en blankrad en möjlighet att ange annan idrott, som emellertid ingen respondent utnyttjade.

⁶ Endast de som utövade lättare motion minst 1 ggr/vecka eller mer fick besvara frågor om vilka idrott/motionsaktiviteter de deltog i, det kan alltså finnas fler utövare av äventyrssporter i den totala undersökningsgruppen som inte motionerar regelbundet.

⁷ De kategorier som respondenterna kunde välja mellan för att beskriva sin fysiska aktivitet på fritiden var ”lättare motion, minst 1 ggr/v”, ”ansträngande motion, minst 1 ggr/v”, samt ”hård regelbunden träning”.

motionskaraktär och några lagsporter. Två av de unga har tävlingsinslag i sina aktiviteter medan de två övriga endast motionerar. Av ”de unga” har tre påbörjat eller avslutat universitetsutbildning medan en har praktiskt gymnasium; två studerar medan två lönearbetar.

De ”medelålders” är två kvinnor som bägge utövar sportdykning men inte heller för dem är det deras huvudsakliga aktivitet, utan det är motionsaktiviteter som cykling och promenader.⁸ De utövar idrott/motion på en lättare till ansträngande nivå och sysslar med ett fåtal aktiviteter med motionskaraktär, däribland golf. Bägge lönearbetar och har praktiskt gymnasium respektive akademisk utbildning som bakgrund. Utövandet av äventyrssporter associeras vanligen till yngre åldersgrupper och det är därför intressant att även den övre medelåldern förekommer i detta material. Sportdykning är attraktivt för en bred åldersgrupp. Från 12 års ålder får man ta dykarcertifikat och det är alls inte ovanligt att 50+ finns med på nybörjarkurser.⁹

Relationen till idrottsföreningar är för bägge grupperna splittrad. Hälften av dem är medlemmar, de två yngre som aktiva, den medelålders som funktionär. De flesta utövar främst idrott/motion i egen regi, dvs varken inom en förenings verksamhet eller genom jobbet. En respondent uppger avgiftsbelagt gym som främsta sammanhang, samtidigt är detta den enda respondent som uppger ideell förening som sammanhang där dennes idrotts- och motionsaktiviteter utövas. Övriga är inte beroende av föreningsverksamheter för sina idrotts- och motionsaktiviteter. Inte ens de som har en lagidrott som huvudsaklig aktivitet uppger att de utövar den i en förenings regi. På frågan: *med vem de utövar idrott och motion* svarar fyra av sex att de främst utövar det tillsammans med andra: i en grupp av vänner, ensam i en grupp eller med familjen. Två uppger att de främst är ensamma och två uppger att de är ensamma i andra hand.¹⁰

Någon alltigenom entydig bild av äventyrssportare ger inte dessa uppgifter men några reflektioner kan göras kring det som utmärker denna grupp. De ingår i ett socialt sammanhang med vänner eller familj som delar deras intressen vilket gör dem tämligen oberoende av organiserade former av aktiviteter i förenings regi. ”De unga” har erfarenheter från en mängd olika aktiviteter, såväl lagidrotter som individuella idrotter. De är mycket aktiva och har en stor vana

---

⁸ Att de medelålders utgör en tredjedel av totala antalet utövare i mitt material är överraskande och skiljer sig från Arnegårds (2006) resultat där 88 % av utövarna var under 36 år. Dock är inte Arnegårds material representativt eftersom hans undersökningsgrupp utgjordes av besökare på en filmfestival för äventyrsfilmer i Stockholm.

⁹ Den nybörjargrupp på sju deltagare som jag följde våren 2005 hade en åldersspridning mellan 12-56 år.

¹⁰ Respondenterna fick ange i en 3-gradig skala med vem de utövar idrott/motion.

vid fysisk aktivitet i olika former. Bredden av idrotter som de utövar vittnar om ett tämligen individualistiskt förhållningssätt till valet av aktivitet. De tillåter sig att välja brett och prova på olika aktiviteter oberoende av traditionens band.¹¹

En omständighet som denna enkät bekräftar (liksom mina egna iakttagelser) är att den etniska mångfalden bland utövare av äventyrssporter är mycket begränsad. Alla sex respondenter är etniskt svenskar, vilket föder vissa frågor kring aktiviteterna: Är kostnaden för aktiviteten utslagsgivande? Har äventyrssporter sämre status i andra kulturer? Finns det ett informellt urvalssystem inom äventyrskulturen som står för selektionen?¹²

Karaktärisering och kontextualisering

En möjlighet till att förklara eller förstå utövandet av äventyrssporter är att flytta fokus från utövaren, och vad som kan tänkas förena dem med varandra, till aktiviteterna som sådana. Dels är det intressant att analysera vad som utmärker dessa aktiviteter i förhållande till andra mänskliga aktiviteter och dels är det intressant att kontextualisera aktiviteterna, dvs analysera det historiska, sociala och kulturella sammanhang som utövandet sker i.

Utgångspunkten för en sådan analys är att samhällets normsystem sätter ramar för det handlingsutrymme individen har samtidigt som detta normsystem ständigt reproduceras genom individens handlingar. De handlingar som med viss regelbundenhet¹³ förekommer i ett samhälle uppvisar en viss samstämmighet med de normer som kännetecknar detta samhälle. Det är alltså möjligt att spegla vissa drag av samhället genom att studera de aktiviteter som förekommer däri. Kultursociologen Thomas Ziehe menar till och med att ungdomskulturer kan analyseras som seismografer för samhällets förändringar¹⁴, dvs att de aktiviteter som vissa ungdomsgrupper engagerar sig i, kommer att i framtiden vara vägledande för större grupper i samhället.

---

¹¹ Se min andra artikel i denna antologi (kap. 2) kring ”nyfunna vägar”.

¹² Se en kommande artikel av mig i Sociologisk forskning (Nilsén 2007) där jag försöker besvara dessa frågor.

¹³ Enstaka, starkt avvikande handlingar kan vi alltså bortse från utifrån detta perspektiv.

¹⁴ Se Ramsay (1994:42)

Syftet med att lyfta fram de speciella moment eller omständigheter som utmärker en aktivitet är att analysera vilka intressen hos utövaren som efterfrågas.

Syftet med att kontextualisera aktiviteterna är att belysa de strukturella förutsättningar som utmärker den tid och det sammanhang utövandet sker i. Det senmoderna samhället är ytterst komplext och kan förstås utifrån en mängd olika infallsvinklar. De individer som ingår i detta samhälle påverkas i olika grad av de strukturella förutsättningarna beroende på faktorer som ålder, klassbakgrund, kön, yrke, etnisk tillhörighet, utbildning etc.

Nedan försöker jag ge en bild av äventyrssporter som fritidsaktivitet utifrån exemplen sportdykning och klättring som mina fältarbeten fokuserat på.

Vad kännetecknar aktiviteterna? – Sportdykning och klättring

Vad som främst kännetecknar äventyrssporter är det riskfyllda sammanhang aktiviteterna utövas i. Man uppsöker farliga miljöer som står i kontrast till det ombonade vardagslivet i staden. I dessa miljöer tänjer man på gränserna för mänsklig aktivitet med viss hjälp av modern teknologi. Aktiviteterna ger upphov till exklusiva upplevelser som bildar grund för den starka gemenskap som utvecklas mellan utövarna. I dessa gemenskaper utvecklas olika värdehierarkier kring prestationer, karriärvägar, beteenden, önskade och önskade karaktärsegenskaper etc.

Den riskfyllda miljön

Nödvändigheten av att aktiviteten sker i en potentiellt farlig miljö kommer dels av en önskan att göra aktiviteten exklusiv och därmed statushöjande och dels av att det riskmoment som uppstår tillför aktiviteten en psykisk dimension. Klättring inomhus på vägg med fasta säkringar har en lägre status än klippklättring utomhus där man måste använda flyttbara (och därmed ej garanterat hållbara) säkringar. Vetskapen om de riskmoment aktiviteten medför blir till en förutsättning för utövandet. Under en tidvis stark psykisk press måste utövaren prestera fysiskt:

”När det känns äckligt är till exempel om man är osäkrad under sig, eller har en dålig säkring vid fötterna som kanske håller eller inte. Om man har satt en dålig säkring eller om man inte hittar några säkringsmöjligheter alls och skall göra en fysisk rörelse, då kan den bli mycket, mycket tyngre, för att då påverkar psyket fysiken. Då är det äckligt, då spänner man hela kroppen och kan göra ett lätt misstag som man aldrig skulle göra på marken i vanliga fall. En enkel rörelse blir en svår rörelse i en spänd situation.” (klättrare, man, 28 år)

Men dessa riskmoment ingår i en form av enkel ekonomi där investeringar i nya utmaningar kan ge vinster i form av ökat självförtroende, ökad status och inte minst berättelser, medan misslyckanden kan riskera att fläcka ner karaktären:

”...det känns väldigt bra efteråt, när jag har klättrat, när jag kan berätta för mina kompisar att jag klättrar. Det är inte så att jag skryter om det eller så där, men det känns väldigt bra att jag klättrar: det gör jag. Du klättrar inte, eller man säger ju inte så att det gör inte du, men jag vet ju det, att jag klättrar. Ingen annan av mina kompisar klättrar. Nu har jag väl tänkt att jag skulle leta upp en klätterkompis, men, ja det spelar ingen roll.” (klättrare, kvinna, 25 år)

Det förekommer många sedelärande historier som vittnar om hjältedåd men som, kanske ännu viktigare, även berättar om misslyckanden eller oaktsamhet. En dykinstruktör berättar följande för gruppen angående nödvändigheten av att hushålla med luften under vattnet:

”Ni kan i alla fall aldrig slå Tom (fingerat namn), som gjorde av med en 15 liters flaska på 20 minuter. Efter en advanced kurs! Jag vet inte om han dyker fortfarande, så ni kanske inte stöter på honom.”

I denna lilla berättelse finns dels moment av säkerhetsskapande och dels en liten varning om denna persons pålitlighet om någon i framtiden skulle stöta på honom som parkamrat.

Etik och teknik

Aktiviteterna kan i stort sett betraktas som senmoderna företeelser med ett inslag av naturromantik.¹⁵ Senmoderna därför att de främst utövas på fritiden¹⁶ med hjälp av en ständigt pådrivande teknisk utveckling och naturromantiska eftersom dessa tekniska hjälpmedel endast får förekomma i vissa moment. Inom klättringskulturen förekommer med jämna mellanrum etiska diskussioner kring användandet av utrustning och dess påverkan på miljön. Borr-bultar står ofta i fokus för diskussionerna – de gör klättringen säkrare, men förstör berget. För klättrare kretsar riskmomenten främst kring nedfallande stenar och

---

¹⁵ Klättring har sina rötter i den påtagligt moderna företeelsen av att exploatera jordens resurser och placera nationsflaggor på okända landområden. I just England utvecklades klättring i mindre dramatiska miljöer som en träningsmetod inför kommande expeditioner (Hattingh 1999:15). Sportdykning med tuber är en efterkrigsföreteelse med regulatorn som den viktiga tekniska förutsättningen.

¹⁶ Det finns ett fåtal professionella utövare men dessa verkar under delvis andra förutsättningar än det stora flertalet, endera som lärare eller på jakt efter sponsorer och helt beroende av en mediaexponering.

okontrollerade, höga fall.¹⁷ De tekniska innovationer som anammas berör utrustningens hållbarhet och säkerhetsfunktion snarare än att underlätta själva klättrandet.¹⁸

Inom dykkulturen är miljöaspekten även den i fokus men betydligt mindre kontroversiell. Det finns en konsensus om hur man beter sig under ytan. Snarare utgör det alltmer ökande antalet sportdykare ett hot mot den känsliga miljön under vattnet. För sportdykare kretsar riskmomenten främst kring andningsproblemet kombinerat med djupets påverkan på fysiologin.¹⁹ Tekniska innovationer som ökar säkerheten utan att begränsa rörelsefriheten bejakas starkt.²⁰

Denna ovilja att ta till sig vissa tekniska innovationer handlar om att dessa kan hota den innersta kärnan i aktiviteten – att tänja på gränserna för mänsklig aktivitet. Det moderna samhällets teknikbejakande ur ett bekvämlighetsperspektiv tappar mark i förhållande till senmodernitetens norm om autenticitet och identitet. Möjligheten att av egen kraft och kunskap klättra uppför en lodrät klippvägg eller vistas 30 meter under ytan blir personliga utmaningar istället för enbart en fråga om plånbokens tjocklek och teknikens nivå.²¹ Denna puristiska hållning förekom inte bland äventyrarnas pionjärer utan är en norm som vunnit alltmer mark som en konsekvens bland annat av ett ökat miljömedvetande.²² Prestationen skall alltså vara den

---

¹⁷ För incidentrapporter se Svenska klätterförbundets hemsida: <http://www.klatteforbundet.com/pdf/sakerhet/Incidentrapporter2005.pdf>

¹⁸ Till vissa moment som hör till klättringen men inte berör dess kärnpunkt, som t ex firning, bejakas det tekniska innovationer som repbromsar, liksom även när det gäller kringutrustning som skor och kläder, men själva klättringen skall vara ”ren”.

¹⁹ Yttre fysiska skador under dykningen är sällsynta, däremot är incidenter på g a felnavigering, slarv med utrustningen eller drunkning vid vrakdykning vanligare, se Svenska sportdykarförbundets hemsida: <http://www.ssd.se/files/{7D098C8E-2B3A-4374-8978-038A0F0962D0}.pdf>

²⁰ Ett exempel är små, personliga dykdatorer som blivit allt vanligare och ger tydliga indikationer under och efter dyket om bärarens status.

²¹ Under några år på 1990-talet betalade oerfarna dollarmiljonärer stora pengar till erfarna guider för en säker bestigning av Mount Everest, en företeelse som dessvärre inte försvann i samband med katastrofen 1996 då flera guider dog, se Krakauer (1998).

²² Äventyraren Göran Kropps mest omtalade bravad (där han cyklade från Stockholm till Himalaya, bar sin packning själv, besteg Mount Everest utan syrgas och cyklade hem igen) hade en tydlig miljöetisk underton: använd så lite som möjligt av jordens ändliga resurser och utför dina bravader av egen kraft. Väl på Mount Everest föddes nästa projekt: att återvända och städa efter tidigare expeditioners hänsynslösa nedskräpning.

mänskliga och inte teknikens – det duger inte att ta en helikopter upp eller en u-båt ner.

Gemenskapens betydelse

Genom detta fokus på prestationer inom ett exklusivt område får den grupp av utövare som man ingår i en betydelse på flera plan. Dels begränsas möjligheten att dela erfarenheter från aktiviteten till de införstådda på grund av dess exklusivitet, dels får gruppen en betydelse som bekräftande av ens prestationer och status, och slutligen utvecklas en stark gemenskap utifrån det engagemang och den tillit som aktiviteten utvecklar. För utanförstående (t ex forskare) är en stående motfråga vid första mötet med en utövare om man själv har dykarcertifikat eller om man klättrar. Detta tysta samförstånd och i ord svårörmedlade gemensamma kring upplevelserna blir till en barriär gentemot omgivningen samtidigt som det får en integrerande funktion för utövarna. Utanförstående antas sakna en grundläggande förståelse för aktiviteten och en övertygelse om dess meningsfullhet. För utövarna är det tvärtom. Vissa värderingar och prioriteringar tas för givna som gemensamma utifrån engagemanget i aktiviteten och bildar grund för en gemenskap:

”Vi åkte ner till Italien till exempel och det kommer folk från hela Sverige, men det är inget hinder. I vanliga fall kanske man inte skulle kunna mötas på samma nivå men nu har man samma roller, samma språk och man får förtroende för varandra på fem minuter. Så det blir någon gemenskap däremellan.” (klättrare, man, 28 år)

Ett liknande sammanhang utmärker även sportdykning. I båten inför ett dyk samtalar man lågmält om tidigare erfarenheter. Antal dyk som har bokförts i loggboken har varje sportdykare aktuellt för sig och en informell rangordning sker utifrån denna uppgift som snabbt kommuniceras sinsemellan. Den underliggande avsikten med samtalen innan dyket är att göra sig en bild av de olika deltagarna – detta är speciellt viktigt om man inte har en dykpartner sedan tidigare utan kan komma att paras ihop med en helt ny bekantskap.²³ Det sociala samspelet skiftar mycket i fokus efter ett dyk. Kommunikationen under vatten är begränsad och inskränker sig till ett fåtal tecken. Därför får eftersnacket väldigt stor betydelse eftersom upplevelserna måste bekräftas av omgivningen. Var det verkligen en muräna man såg? Vad hette den där fisken du pekade på? Färgerna var fantastiska! Dykpartnern kan bekräfta, men även de andra som har följt samma rutt.

De upplevelser och prestationer man kan dela med sig av till gemenskapen utgör grund för den status man tilldelas. Det finns flera olika ”karriärvägar” som

---

²³ Denna problematik utvecklar jag i en kommande artikel i Sociologisk forskning (Nilsén 2007).

till viss del sammanfaller. Vilket dykarcertifikat man innehar är viktigt men än tyngre väger antalet dyk man har gjort, vilket markerar aktiviteten som en erfarenhetskultur. Det finns en hierarki bland sportdykare dels vad gäller olika dykplatser (Stora Barriärrevet, Australien, står högt i kurs), dels olika slags dyk (vrakdyk, nattdyk etc) och dels olika levande djur man stött på (valhajen ligger högst på listan):

”Man testar sin gräns varje gång man dyker lite. Första gången jag dök var i Cypern. Det var mer instängt och kändes mer som ett akvarium och inte alls lika öppet. Sedan dök jag i Sverige som var helt mörkt och helt annorlunda dykning. Det var inte otäckt på samma sätt. Och så testade man Röda havet och sedan vill man säkert åka till barriärrevet och sedan vill man säkert dyka något specifikt. Så man lägger sin gräns längre fram hela tiden. Det är inte direkt som någon lagsport där man gör samma sak varje gång bara att man kanske blir lite bättre. Här har man ingen aning om vad man får igen.” (sportdykare, man, 24 år)

Karriärvägarna består i att utveckla olika intressen på grundval av själva dykningen. Vanligast är undervattensfotografering, men även vrakdykning, teknisk dykning (att använda mer teknisk utrustning för att förlänga dyktid och dykdjup), samt att bli instruktör.

Bland klättrare grundas ens status på vilken typ av klättring man ägnar sig åt och vilken svårighetsgrad man kan klättra. Högalpin klättring har hög status liksom isklättring, men kanske friklättring (utan rep och säkringar) placeras högst av alla. Att skapa och vara först med att klättra en ny led innebär att man får döpa leden och att denna för all framtid sammankopplas med ens namn i klätterböcker, vilket medför mycket hög status. Att klättra på olika geografiska platser har även det en betydelse för ens status.²⁴

Prestationerna är i fokus för statushierarkierna inom gemenskapen, men det finns en mängd normer kring hur en prestation skall utföras för att godkännas:

”Det är absolut förbjudet att fuska och man får t ex inte sätta i, om man skulle ha en liten hylla då som man skall förbi, så får man inte sätta upp knäet där även om det hade varit det enklaste att sätta upp knäet på den där lilla hyllan för att komma vidare så får man inte det. Man skall använda fötter och händer för det går inte, det får man inte, man får inte fuska. Det är fusk, det ser inte snyggt ut och det skall man inte. Även om det skulle hjälpa en att komma uppför den här leden så får man inte ta tag i repet för att hiva sig upp eller på något sätt använda sig av hjälpmedel som inte hör till, då har man inte klarat det eller om där skulle vara en hjälpande hand längst upp, det går inte.” (klättrare, kvinna, 25 år)

---

²⁴ Det förekommer en mängd olika ”livsprojekt” bland klättrare: t ex att bestiga samtliga kontinenters högsta topp, vilket inte alltid innebär någon extrem klättring, eller att samlas 9000 meterstoppar i Himalaya.

Vissa normer har en estetisk eller etisk grund, medan andra syftar till att hålla klättringen ”ren”, i den meningen att det är människans prestation som bedöms och inte tekniska hjälpmedel.

För sportdykare kretsar de flesta normer för hur man skall bete sig kring säkerhetsaspekter. Det är viktigt att inge förtroende hos omgivningen inför ett dyk eftersom ett riskabelt beteende under vattnet kan äventyra hela sällskapets upplevelse och framför allt dykpartnerns liv. Oönskade beteenden är chanstagningar och en alltför stor lekfullhet, men även slarv med utrustningen, klumpighet och irrationella känslor och handlingar. En väldigt erfaren dykinstruktör berättar för mig att han brukar observera de andra i dyksällskapet på väg ut i båten, på jakt efter våghalsiga och instabila personligheter. Det är vissa karaktärsegenskaper som betraktas som riskabla i dyksammanhang: överskattad förmåga, egoism, samt brist på disciplin och självkontroll. Sportdykarnas devis lyder: stanna upp - tänk - handla. Det värsta scenariet vid en incident under ytan är panikbeteende eftersom marginalerna är små och dykpartnerns undsättning helt beroende av en samarbetsförmåga från den utsatte.

Ett felaktigt beslut eller brist på beslut kan vara ödesdigert. Detta ställer vissa krav på utövaren. Den odelade uppmärksamheten är nödvändig, speciellt för den mindre avancerade utövaren. Att vara ofokuserad, odisciplinerad och slarvig kan innebära att man utsätter sig själv för fara och indirekt även omgivningen. Det här får en stor betydelse för de gemensamma normer kring efterfrågade egenskaper hos deltagarna.

Att visa upp de rätta karaktärsegenskaperna inför dyksällskapet blir till en fråga om överlevnad inom gemenskapen.²⁵ Ingen vill dyka tillsammans med någon som har ett nedfläckt rykte. Detta får som konsekvens att endast någon enstaka dykare är villig att berätta om självupplevda incidenter, de historier man förmedlar handlar om bekantas bekanta.

Jämförelse med traditionell idrott

Vi har nu fått en bild av utövarna och äventyrssporter, med fokus på sportdykning och klättring. Hur relaterar sig dessa aktiviteter till traditionell idrott? Vad traditionell idrott kännetecknas av är inte helt lätt att utröna. Någon entydig och vetenskapligt hållbar definition finns inte att tillgå och

---

²⁵ Redan i instruktionsfilmerna vid nybörjarkursen för dykarcertifikat förmedlas indirekt de rätta karaktärsegenskaperna och beteendena genom en lustig ”turist” som gör alla misstag och reagerar felaktigt på situationer. Normen för ett riktigt beteende definieras negativt.

uppgiften att avgränsa och definiera traditionell idrott här är alltför stor.²⁶ Ett alternativ är att gå till utövarna av äventyrssporter själva och låta deras uppfattningar utgöra grunden för detta moment. Som vi kan konstatera i landskrona-undersökningen är ett engagemang i andra idrotter mycket vanligt, för att inte säga regeln, bland utövare av äventyrssporter. Att lyssna på deras uppfattningar om vad äventyrssporter ger dem i relation till traditionell idrott är därför en i högsta grad framkomlig väg, i syfte att analysera vad som förändras och vad som utgör en kontinuitet.

Utifrån mina intervjuer med utövare av klättring och sportdykning går det att klassificera deras svar i två grupper: de som framför allt framhåller upplevelsen och de som betonar oberoendet av andra i aktiviteten.

Upplevelsen

De som främst fokuserar på vad aktiviteten ger i relation till traditionell idrott framhäver inramningen och sammanhanget:

”Fotboll är ju en lagidrott, det handlar mycket om att vinna matchen, men också att visa upp sina fräcka dribblingar, känna att man behärskar bollen. Man springer ju inte omkring och kollar på naturen.” (sportdykare, man, 38 år)

Man har ett annat syfte med sin aktivitet som t ex fotbollsspelare: tävlingsmomentet och att imponera på omgivningen. Sportdykning omfattar helt andra dimensioner:

(angående idrott) ”Det är trevligt med ett kompisgäng, man känner i kroppen att man har gjort någonting efter ett träningspass. Just med dykning upplever jag att man kanske får en annan stimulans just med att det inte bara är att man springer fram och tillbaka i en träningshall och slår på en boll, utan det är så mycket mer kring utrustning och just upplevelser när man dyker och så. Det är svårt att jämföra. Jag skulle vilja säga att det är två helt olika saker – båda ger någon form av rekreation, att man arbetar med kroppen, men dykning är så mycket mer...med huvudet också.” (sportdykare, man, 29 år)

Sportdykning är en teknisk aktivitet där utrustningen skapar förutsättningar för nya upplevelser och samtidigt utgör en grund för ett större allvar:

”Den här gemenskap man har i ett fotbollslag – det är samma sak i dykning, fast ännu mer. (...) Där är det ju på riktigt liksom. I fotboll är det ju bara en lek. Dykning är väl också en

---

²⁶ Engström (1999:18-33) gör en indelning av vad han kallar olika ”kroppsovningskulturer” på grundval av deras olika ”logiker”. En kategori är ”fysisk träning” som kännetecknas av systematik och rationalitet, en annan är ”tävling och rangordning” som är den organiserade varianten. Äventyrssporter hamnar främst i kategorin ”fysisk utmaning och äventyr” där kroppsovnningen är en bedrift eller ger utmaningar och upplevelser.

lek, men leker man på fel sätt så dör man ju, det är mer på allvar. Man måste ju lita på varann på riktigt i dykning. (...) Du utövar det på riktigt, det är inte på låtsas som ett spel.” (sportdykare, man, 20 år)

Distinktionen mellan lek och allvar kan sammanfatta denna del där upplevelsen står i centrum. Allvaret är en förutsättning för möjligheten till nya upplevelser. Allvaret är intimt relaterat till säkerhetsaspekterna i aktiviteten, den kräver ett större engagemang än vad traditionell idrott på motionsnivå kräver. Men det finns även en skillnad mellan olika inriktningar av t ex klättring. Boulderering, som innebär klättring utan rep på mindre stenblock (4-5 m), är fysiskt mer hårt och belastande, medans repklättring även ger andra dimensioner: ”Man kan klättra i väldigt fin natur i Alperna – det är en större helhetsupplevelse liksom och det är inte sån fokus på det här hårda.” (klättrare, man, 32 år) Repklättring kan uppfattas som mer lustbetonat i kontrast till boulderering som fokuserar mer på prestation.

Oberoendet av andra

Den andra kategorin utgör de som betonar de sociala aspekterna av aktiviteten, eller snarare oberoendet av andra och istället självtilliten. Det kan endera vara i relation till aktiviteten:

”Tar man dykningen så är man kontrollberoende, medan ibland när man åker skidor så är det bara roligare ju snabbare det går. Men dykningen är det nog mer kontroll att här måste jag känna att det här fixar jag och det här gör jag. Det går hit och dit, så att säga. Medan skidorna ibland kan gå för långt och man tappar kontrollen.” (sportdykare, man, 27 år)

eller i relation till andra utövare: ”Jag anser att jag inte skall vara beroende av andras misstag.” (klättrare, man, 28 år). Behovet av kontroll får som konsekvens att det sociala sammanhanget minskar i betydelse:

”Jag har alltid hållit på med ’man måste skärpa sig’-sporter där man tar sitt eget ansvar (...) man måste hela tiden fatta egna beslut, det är inte som i en lagsport – jag har ingen lagledare, egentligen, utan det är jag själv som är lagledaren och måste fatta mina egna beslut, och det är mina beslut som gör konsekvensen.” (sportdykare, kvinna, 32 år)

Men detta kontrollbehov utgör även en grund för en utvecklad individualitet: ”Det är nog mer sådana där sporter med en utmaning för individen – det är jag själv som utmanar mig själv lite.” (klättrare, man, 28 år). Utövaren är i högre grad involverad i en egen kamp för personlig utveckling än att bidra till gruppens eller aktivitetens förändring.

Vilken bild av traditionell idrott framskyntar i dessa citat från sportdykare och klättrare? Kontrasten till de klassificeringar ovan (upplevelsen och oberoendet) utgör kärnpunkten i denna bild. Om upplevelsen står i centrum för aktiviteten vad gäller äventyrssporter, där aktiviteten reduceras till medlet för upplevelsen, så framstår aktiviteten i sig, vad gäller traditionell idrott, som i fokus för utövaren. Det betyder att aktiviteten möjligen kan ha sekundära funktioner,

som t ex fysisk ansträngning, men den skapar själv den värld eller kontext den utövas i, till skillnad från t ex sportdykning där aktiviteten utgör medlet för att befinna sig i den värld upplevelsen görs i. Traditionell tävlingsidrott kännetecknas bland annat av ett regelverk som utgör förutsättningen för att en segrare kan koras. Detta regelverk, eller denna uppsättning sociala konventioner, måste omfattas av alla deltagare för att aktiviteten skall vara meningsfull. En sportifieringsprocess, dvs att tävlingsmoment förs in i aktiviteten, pågår inom en del äventyrssporter, framför allt inom klättring. Motståndarna menar att det strider mot klättringens kärnpunkt.²⁷ För äventyrssporter utan ett tävlingsmoment motiveras den uppsättning regler, som förmedlas främst vid utbildningssituationer, av säkerhetsskäl²⁸ och inte av skäl som berör aktivitetens inre logik eller aktiviteten som en social överenskommelse.²⁹ Påståendet att upplevelsen är i centrum för äventyrssporter styrks av att t ex sportdykning inte utövas i artificiella miljöer³⁰ och att dykplatserna graderas inom dykkulturen på grundval av vilka upplevelser som kan förväntas där.

Oberoendet av andra är även det en stark anledning till varför man väljer äventyrssporter framför traditionell idrott. Behovet av kontroll och tilltron till den egna förmågan att handla och ta ansvar bidrar till att framställa grunden för utövandet av äventyrssporter som radikalt annorlunda än de flesta former av traditionell idrott. Utifrån detta tema framstår traditionell idrott utifrån äventyrssportarnas berättelser som i första hand kollektiva aktiviteter, dvs den enskilde utövaren ingår med nödvändighet i ett större socialt sammanhang där någon form av hierarki fråntar utövaren vissa viktiga moment, som framför allt berör handlingsutrymmet och det medföljande ansvaret i aktiviteten. Gemenskapen kring aktiviteten är viktig, men främst som en bekräftande miljö och mindre som en förutsättning för själva aktiviteten. Denna strävan att inte inordna sig i ett alltför reglerat socialt sammanhang och detta behov av ett större handlingsutrymme kännetecknar inte enbart äventyrssporter utan även en av de kanske starkaste drivkrafterna i det senmoderna samhället –

---

²⁷ En del av dessa motsättningar inom klättringskulturen berör Arnegård (2006:135ff).

²⁸ Inom klättring förekommer det även normer kring utförandet som har en estetisk grund.

²⁹ I en kommande artikel i Sociologisk forskning (Nilsén 2007) problematiserar jag de normer vilka förmedlas inom sportdykning och som motiveras med hänvisning till säkerheten men som utgör en grund för en exkludering av konkurrerande praktiker till den hegemoniska maskuliniteten.

³⁰ Vilket däremot är fallet för t ex Apnea (fridykning), där ett tävlingsmoment går ut på att man skall hålla andan under vatten så länge som möjligt, vilket hellre utförs i en bassäng än i havet, däremot utövas andra tävlingsmoment, som att dyka, med eller utan vikter, så djupt som möjligt på ett andetag, i naturliga miljöer där förutsättningarna räcker till.

individualiseringen. Hur en upplevelsebaserad aktivitet hänger ihop med en ökad individualisering av samhället, blir det nödvändigt att vända sig till en annan, mer abstrakt samhällsanalytisk nivå för att kunna belysa bättre.

Hur ser samhället ut?

Vad är det för ett samhälle där dessa aktiviteter inte endast är möjliga utan även utifrån olika andra sammanhang såsom media och reklam framstår som åtråvärda ideal?

Det är framför allt tre omständigheter som jag vill ta fasta på som bakgrund för utövandet av äventyrssporter. Det senmoderna samhället kan beskrivas som ett upplevelsesamhälle där individen provar på en mängd av de olika aktiviteter och livsstilar som bjuds ut (Schulze 1993). Samtidigt kännetecknas dagens samhälle av att stora resurser satsas på att eliminera risker i vardagslivet (Beck 1998). Vad som dessutom utmärker samtiden är att ungdomar söker sig till nya gemenskaper där de söker samhörighet och bekräftelse. Men detta sker med individualiseringen som en förutsättning (Schulze 1993).

Upplevelsesamhället

Gerhard Schulze tar utgångspunkt i individualiseringsprocessen som han menar idag tar sig uttryck i en estetisering av vardagslivet. Individen framstår inför sig själv som föremål för ett livsprojekt – att skapa det liv han vill leva, att bli den person han vill vara. I syfte att utforma detta livsprojekt provar individen på en mängd av de olika aktiviteter och livsstilar som bjuds ut i samhället. ”Upplevelsesamhället” är fött, vilket enligt Schulze kännetecknas av att vara upplevelseorienterat, dvs en

Situationsövergripande tendens hos en människa att inrikta sitt handlande mot målet att frambringe övergående psykofysiska processer av positiv valör (”sköna upplevelser”) hos sig själv. (...) Med expansionen av möjligheter har upplevelseorienteringen blivit till den normala existensiella problemdefinitionen. (Schulze 1993:736, sv övers. CG Heidegren)

För Schulze framstår denna process som en i högsta grad aktiv sådan där upplevelsen uppsöks, kontrolleras och bearbetas av individen både kroppsligt och mentalt för att inte enbart vara något som man gjort utan något som man *är*. Upplevelsen integreras med de betydelsestrukturer vi burit med oss och blir till en del av den bild vi gör av oss själva, vårt livsprojekt. Upplevelsen blir därför ett betydande moment i vårt identitetsarbete men denna identitet är ständigt omprövbar och anpassningsbar. Individen utvecklar en personlig stil som tar näring från olika vardagsestetiska normer genom ett närmande eller en distansering. Normerna kan bygga endera på en finkulturell-, en folklig- eller en spänningskod.

Äventyrssporter ingår i det stora utbud av aktiviteter som erbjuds i det senmoderna samhället. För utövarna har det många gånger en avgörande betydelse för identitetsarbetet p g a dess exklusivitet. Under en begränsad tid i livet, före familjebildandet, kan det bli centralt i det livsprojekt som formuleras. Det är uppenbart att den kod Schulze menar att normerna bygger på är spänningsvarianten.

Risksamhället

Ulrich Beck (1998) menar att samhället under den reflexiva moderniteten alltmer inriktas på att upptäcka, hantera och minimera de sociala, medicinska, psykologiska och ekologiska risker som är produkter av samhällets avancerade produktionsapparat. Alltmer resurser kanaliseras till denna riskhantering vilken sysselsätter experter inom olika områden. En förlängning av denna reflexiva hållning kan på individnivå vara upplevelsen av en *inbäddad* tillvaro. Förvisningen om att resurser och kompetens arbetar för högtryck för att eliminera risker sörjer för en ökad känsla av trygghet i vardagslivet. Fritiden kan då inriktas på aktiviteter som på olika sätt kompletterar/kompenserar vardagslivets rutinisering.

De potentiellt riskfyllda miljöer och aktiviteter man utsätter sig för inom äventyrssporter har som en förutsättning den begränsade tidsrymd det sker inom. Det bekväma urbana livet byts bort under en kortare och kontrollerad tid. Tanken att ständigt leva under dessa extrema förhållanden kanske förekommer som en naturromantisk dröm, men i realiteten är det kontrasten som utgör en förutsättning. Rutineringen av vardagslivet minskar utrymmet för chanstagning och risktagande. För att nå de positiva effekterna som kan bli följden av ett chans- och risktagande måste dessa sammanhang aktivt uppsökas, oftast på fritiden och under kontrollerade former.

Individualiserad gemenskap

Individualiseringsprocessen har även som följd ett skapande av nya gemenskaper (eller sociala miljöer som Schulze benämner dem) som får en stabiliserande verkan i den annars oöverskådliga kulturen. Det är inte gemenskaper som har traditionen som en förutsättning utan moderniteten, i form av en individualisering. Individen uppsöker gemenskaper utifrån det livsprojekt som för tillfället är aktuellt. Schulze urskiljer fem olika sociala miljöer som har skilda förhållningssätt och motivation: En nivåmiljö med en strävan efter rang; en integrationsmiljö med en strävan efter konformitet; en harmonimiljö med en strävan efter trygghet; en självförverkligandemiljö med en strävan efter självförverkligande; och slutligen en underhållningsmiljö med en strävan efter stimulans (Schulze 1993:165, Heidegren 1995:33).

De gemenskaper som utvecklas kring äventyrssporter präglas av en stark sammanhållning och ett stort engagemang. Det är mycket vanligt att man

hittar sin livspartner inom gemenskapen – en förutsättning, menar de flesta, eftersom engagemanget är så stort och aktiviteten tar mycket av ens tid. De värderingar och prioriteringar som gemenskapen vilar på är även svårförenliga med någon utomståendes värderingar och prioriteringar. En väldigt erfaren dykinstruktör berättar för mig att han har slutat umgås med andra sportdykare på fritiden därför att samvaron blir så enahanda – han tvingas ständigt svara på frågor om dykning från mindre erfarna, men vetgiriga utövare. Gemenskapen är viktig som normförmedlare, men även som bekräftande av den egna identiteten och prestationen. De statushierarkier som existerar är förhållandevis tydliga vilket gör bekräftelsesökandet okomplicerat, under förutsättning att prestationerna skett på lämpligt sätt. Utifrån Schulzes indelning i nivåmiljöer kan äventyrssporter kategoriseras som en blandning mellan en självförverkligandemiljö och en stimulansmiljö, men med en betoning på stimulansmiljö.

Avslutning: Relationen till traditionell idrott

Äventyrssporter är ett exempel på nya former av idrotts- och motionsaktiviteter som fångar upp intresserade i det senmoderna samhället. Vissa inslag i aktiviteterna är i samklang med starka tendenser i samtiden medan det även finns en påtaglig anknytning till traditionella idrottsideal.

I denna avslutning skall två aspekter av jämförelsen mellan äventyrssporter och traditionell idrott diskuteras i relation till Johan Arnegårds avhandling *”Upplevelser och lärande i äventyrssport och skola”* från 2006: sportifiering och prestation. Den förstnämnda utgör kanske den avgörande skillnaden mellan äventyrssporter och traditionell idrott medan den sistnämnda snarare förenar de bägge.

Sportifiering

Betoningen av upplevelser inom äventyrssporter försvårar en sportifieringsprocess påtagligt. Grundförutsättningen för ett tävlingsmoment – att den fysiska prestationen kan underordnas en yttre bedömning för att bli jämförbar med andra prestationer är svårförenlig med en aktivitet där den egna upplevelsen står i centrum. De exempel som finns på sportifiering inom klättring gäller främst då man använder artificiella klätterväggar med ditskruvade grepp. Vid tävlingar i bouldering, där man klättrar utan rep på lägre höjd, sker bedömningen på grundval av hur många ”problem”³¹ man klarar

---

³¹ Benämning på den svårighet som skall passeras.

under en begränsad tid. Tävlingsmomenten sker alltså i artificiella miljöer där upplevelsedimensionen uppenbart är begränsad. Dessa miljöer används även av dem som inte tävlar, men då endast som en förberedelse inför klättringen ute i naturen.

Ett centralt moment i tävlingar är möjligheten att mäta sin egen prestation i stunden med andras och att en rangordning upprättas av tävlingsarrangören. Denna rangordning konkurrerar inom klättringskulturen med en rangordning som grundar sig på vilken svårighetsgrad den enskilde klättraren bemästrar. Grunden för den senare rangordningen är en gradering av olika klätterleder eller problem som syftar till att vara neutral och som står under en kontinuerlig förhandling.³² Denna rangordning mellan klättrare sker alltså indirekt, i förhållande till en neutral måttstock och inte genom ett direkt tävlingsmoment. Rangordningen i förhållande till andra klättrare kan till och med vara sekundär och den egna progressionen primär. Då hamnar den personliga utmaningen i fokus, dvs möjligheten att upprätta nya mål för sin aktivitet och sträva efter att uppnå och överträffa dessa. Aktiviteten får då en modifierad innebörd från att främst utövas i ett socialt och institutionaliserat tävlingssammanhang till att i högre grad ske i ett avskilt och individualiserat sammanhang. Det sociala sammanhanget finns där fortfarande, men med en något modifierad innebörd. I tävlingssammanhang har den sociala dimensionen främst sin roll i att vara konkurrent om platsen i rangordningen och att övervaka spelreglerna, medan det i upplevelsesammanhanget främst utgör en grund för ett erkännande av prestationen.

Arnegård (2006) intresserar sig för sportifieringsproblematiken och jämför utövare av sportklättring, som omfattar tävlingsmoment, med traditionella klättrare kring deras syn på en upplevelsedimension i klättrandet. Denna dimension, som kopplas samman med klättring i naturen och betonar vägen upp och känslan att nå toppen, värdesätts högt även av sportklättrare, men för dem står "klätterrörelsen", dvs den fysiska rörelsen på väggen, mest i centrum (Arnegård 2006:165). Här kan en attitydförändring skönjas som öppnar för en ökad sportifiering. Bland de klättrare jag intervjuat som främst bouldrar finns en liknande tendens att fokusera på den fysiska rörelsen, men man föredrar att klättra i naturen framför inomhusväggar.³³ Inomhusväggarna används för träning och tävling, vilket etablerar en statushierarki bland utövarna, men en parallell hierarki etableras i relation till klättringen i naturen, med

---

³² På hemsidor för klättrare finns det debattforum för graderingsdiskussioner, se t ex www.kjuge.nu

³³ En bidragande orsak kan vara tillgängligheten, som i södra Sverige mycket väl tillgodoses av blockklättringen vid Kjugekull.

svårighetsgraden och skapandet av nya klättringsproblem som de viktigaste bedömningsgrunderna.

Aktiviteten utövas i ett sammanhang där ett tävlingsmoment inte utgör den grundläggande sociala överenskommelsen utan snarare en samstämmighet kring den individuella upplevelsen och prestationen. Detta är ett tydligt exempel på en individualisering av aktiviteten, som inte med nödvändighet leder till en sportifiering. Det är den individuella handlingen som är central, men det sociala sammanhanget är fortfarande betydelsefullt för erkännandet. Detta erkännande ger en bekräftelse och stabilitet till individen genom att reproducera normstrukturen kring aktiviteten.

Prestationen

Arnegård uppfattar överhuvudtaget prestationsmotiven bland utövare av äventyrssporter som mindre viktiga än upplevelsedimensioner och strävan efter ”flow”. De upplevelsedimensioner Arnegård fokuserar utifrån sina intervjuer med utövare av äventyrssporter är den aktiva kroppen, uteliv i naturen, fodrande och tydliga utmaningar, total fokusering och utövande av kontroll (Arnegård 2006:126-). Jag menar nog att det finns klara prestationsmoment i relation till vissa av dessa upplevelsedimensioner som t ex den aktiva kroppen samt fodrande och tydliga utmaningar. Resultat av den aktiva kroppen kan på olika sätt jämföras med tidigare erfarenheter och utmaningar kan jämföras med varandra. Här finns klara beröringspunkter med traditionell idrott.

Det är ett fokus på prestation som kanske utmärker fysisk aktivitet överhuvudtaget som förenar traditionell idrott med äventyrssporter. Den enskilda prestationen kan relatera sig till olika sammanhang och därför baseras på olika grunder. Prestationen kan relatera sig till en kollektiv insats och utgöra en del av en komplicerad arbetsdelning (lagidrott), den kan relatera sig till en individuell, yttre utmaning (en person eller situation), eller utgöra en inre gräns som utmanas. Prestationen behöver ett socialt sammanhang för att bekräftas, vilket utmärker både traditionell idrott och äventyrssporter. I detta sociala sammanhang reproduceras värdehierarkier för en bedömning av prestationer och det utvecklas en starkare eller svagare gemenskap utifrån dessa värderingar.

Vad som skiljer synen på prestation mellan traditionell idrott och äventyrssporter är graderingen av prestation i dessa olika sammanhang. Prestationer som sker i relation till yttre sammanhang har en högre status inom traditionell idrott medan relationen till en inre gräns har ett större erkännande inom äventyrssporter. Den inre gränsen kan utgöras av nivåer i prestationen såväl som upplevelser av olika slag i relation till aktiviteten. Denna aspekt av synen på prestation blir ytterligare en bekräftelse på äventyrssporters grund i

ett individualiserat samhälle där individens erfarenheter utgör en del i ett ständigt pågående identitetsarbete.

Äventyrssporter, såsom de utövas av mina informanter, blir genom en betoning på upplevelse och prestation i förhållande till en inre gräns ett tydligt exempel på en företeelse som kan sägas spegla vissa utmärkande drag av det senmoderna samhället. Upplevelsen blir den form erfarenheterna görs i och prestation blir till dess innehåll.

Käll- och litteraturförteckning

Arkiverat material

Folklivsarkivet vid Lunds Universitet

Primärmaterial från Landskronaundersökningens fritids- och motionsenkät.

I författarens ägo

Intervjuer med klättrare och sportdykare under perioden 1996-2005

Fältarbete kring sportdykning vid Röda havet 1999 och kring sportdykning och klättring i södra Sverige under sommaren 2005

Internet

www.idrottsforum.org/articles/breivik/breivik041214.html.

<http://www.kjuge.nu>

<http://www.klatterforbundet.com/pdf/sakerhet/Incidentrapporter2005.pdf>

<http://www.rf.se/t3.asp?p=78028>

<http://www.ssd.se/files/{7D098C8E-2B3A-4374-8978-038A0F0962D0}.pdf>

Litteratur:

Arnegård, Johan (2006) *Upplevelser och lärande i äventyrssport och skola*
Stockholm: HLS förlag

Beck, Ulrich (1998) *Risksamhället* Göteborg: Daidalos

Blom, K A & Lindroth, Jan (1995) *Idrottens historia: från antika arenor till modern massrörelse* Farsta: SISU idrottsböcker

Breivik, Gunnar (2004) *Ekstremспорт – et senmoderne fenomen?*
<http://www.idrottsforum.org/articles/breivik/breivik041214.html>

Bryman, Alan (1997) *Kvantitet och kvalitet i samhällsvetenskaplig forskning*,
Lund: Studentlitteratur

Engström, Lars-Magnus (1999) *Idrott som social markör* Stockholm: HLS
förlag

Hattingh, Garth (1999) *Klätterhandboken*, Stockholm: Forum

Heidegren, Carl-Göran (1995) "Det goda livet i upplevelsesamhället" i
Carleheden & Bertilsson *Det goda livet* Stockholm/Stehag: Symposion

Krakauer, Jon (1998) *Tunn luft : en insidesskildring av tragedin på Mount
Everest*, Stockholm: Forum

Nilsén, Åke (2007) "Inkludering och exkludering inom sportdykning – om
normativ individualisering och den ideala maskuliniteten" *Sociologisk
Forskning nr 3, 2007* (in print)

Ramsay, Anders (1994) "Individualiserad ojämlikhet – om Ulrich Becks
individualiseringstes och dess relevans för ungdomsforskningen" i Miegel &
Johansson (red) *Mardrömmar & Önskedrömmar* Stockholm/Stehag: Symposion

Schulze, Gerard (1993) *Die Erlebnisgesellschaft*, Frankfurt: Campus verlag

Wickman & Andersson (red) (1995) *Är idrotten fri?*, Stockholm: Norstedt